

Dışlandıkları dünyaya rap müzik ile sesleniyorlar

İstanbul'da fakirlik, ayrımcılık ve dışlanma gibi problemlerin çok olduğu semtler, aynı zamanda rap müziğin de yoğun olarak dinlendiği yerler arasında. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi olan Umut Mişe, bu semtlerden Sulukule ve Bağcılar'a odaklandığı araştırmasında, rap müziğin gençlerin dışlanmayı ifade etmek için kullandıkları bir araç olduğunu iddia ediyor. Ancak Mişe'nin gözlemlediği üzere Bağcılar'daki rapçiler Sulukule rapçilerinin aksine ünlü olup para kazanmak adına zamanla dillerindeki eleştirel tondan vazgeçiyor ve piyasa mantığının kurallarına boyun eğiyor.

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2015 yılında mezun olan Umut Mişe, 2015-2018 yılları arasında aynı bölümde yüksek lisans derecesini tamamladı. Aynı bölümde doktora eğitimine devam eden ve araştırma görevlisi olarak çalışan Mişe'nin, Dr. Öğr. Üyesi Mert Arslanalp'ın danışmanlığında yazdığı yüksek lisans tezi İstanbul'da rap müziğin dışlanmanın bir aracı olarak nasıl kullanıldığını ele alıyor. Bu kapsamda Sulukule ve Bağcılar'da altı ay boyunca saha araştırması yapan Mişe, bu semtlerde yaşayan gençlerin kentsel dönüşüm, fakirlik ve ayrımcılığı ifade etmek için rap müziği araçsallaştırdığını iddia ediyor. Umut Mişe ile geçtiğimiz aylarda *Antropology of East Europe Review* dergisinde de yayımlanan araştırması üzerine konuştuk.

Böyle bir araştırma yapma fikri nasıl ortaya çıktı?

Rap müzikle zaten ilgilenen biriydim ve 2015'te lisanstan mezun olduğumda da rap müziğin siyasallaşması şeklinde tarif edebileceğim bir atmosfer vardı. Ben de bu atmosferden yararlanarak yüksek lisans tezimde bu konuyu araştırmayı seçtim.

Tezinizde, Türkçe rap müziğin ilk olarak nerede ve hangi koşullarda ortaya çıktığından da bahsediyorsunuz ve bu noktada “glokalleşme” / “küyerelleşme” (glocalization) diye bir kavramdan yararlanıyorsunuz. Bu kavramı biraz açabilir misiniz?

Bu zaten literatürde olan bir kavramdı. Özellikle Bilgi Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ayhan Kaya'nın bu kavramı kullanarak yaptığı önemli çalışmaları var. Türkçe rap müzik ilk olarak Almanya'da Cartel grubuyla ortaya çıkıyor ve aslında oradaki Türklerin var oluş mücadelesini, maruz kaldıkları ayrımcılıkları anlatıyor. Rap müzik bir Alman ya da Türk ürünü değil, aslında bir Amerikan ürünü ama Cartel rap'i kendi yerel sorunlarını dile getirmek için kullanıyor. Diğer bir ifadeyle, yerel problemleri global bir janr ile dile getirmiş oluyorlar. Sulukule ve Bağcılar'da benzer bir çerçeve görüyoruz, oradaki gençler de aslında oraya içkin olmayan bir müzik türüyle kendi sorunlarını ifade ediyorlar.

“Aynı müzik farklı bir coğrafyada anlam değişimine uğruyor”

Peki, Cartel'le birlikte ve ondan sonra Türkçe rap müzik nasıl bir değişim geçirdi?

Cartel'in Almanya'da yaptığı aslında Türklerin orada maruz kaldığı Nazizmden kaynaklı sorunları dile getirmektir. Bunu yaparken de şarkılarında çok yoğun bir Türklük vurgusu vardı ve Türkiye'de de bu nedenle çok sahiplenildi. Burada ilginç olan nokta aslında anti-milliyetçi olarak çıkan bir müziğin Türkiye'de milliyetçi bir bağlamda kullanılması. Aynı ürünün farklı bir coğrafyada bir anlam değişimine gitmesi bu nedenle araştırmaya değer. Daha sonra ortaya çıkan Sagopa, Ceza, Fuat gibi rapçiler hakkında da çalışmalar var. Ancak bu çalışmalarda İstanbul'la kurulan ilişki daha bireysel, bohem ve karamsar bir tonda. Şehirde sıkışmışlık hissi hakim, bugünkü şarkılarda ise kentsel dönüşüm, ayrımcılık, uyuşturucu gibi sorunlar doğrudan dile getiriliyor.

Araştırma sahası olarak Sulukule ve Bağcılar'ı seçmenizin nedeni neydi?

Ben zaten Sulukule'den çıkmış Tahribad-ı İsyân isimli bir grubu dinliyordum. Bu grup Sulukule'de kentsel dönüşümün yaşandığı dönemde ortaya çıkmıştı ve çok muhalif bir dil benimsemişlerdi. Aslında saha çalışması yapmadan önce Sulukule ve Bağcılar arasında bu kadar farklılık olduğunu düşünmüyordum.

Önce yöntem olarak sadece derinlemesine mülakat yöntemini kullanmayı planlamıştım ama oralara gidip geldikçe ve insanlarla yakınlaştıkça katılımcı-gözlemci bir yöntem de kullanmış oldum.

Konuştuğunuz insanlar sizi ve böyle bir araştırma yapmanızı nasıl karşıladı?

Bu konuda da Sulukule ve Bağcılar arasında bir ayırım var. Sulukule'deki gençler zaten bir aktivizm içindeydiler, daha önce kendileri hakkında çekilmiş bir belgesel de var hatta. Bu nedenle beni çok sıcak karşıladılar. Bağcılar'da ise durum biraz daha farklı. Orada rap müzik yapanların bazıları çok ünlü, bazıları ise henüz ünlü değil ve ünlü olmaya çok istekli. Beni de bir nevi onları meşhur edecek gibi biri algıladılar, ne zaman konsere çıkacakları gibi sorular sordular başta, ama ben onlara böyle bir şey olmadığını söyledim. Yine de içlerine girmem zor olmadı, sadece tanışma kanallarım farklıydı. Bağcılar'daki gençlere ulaşmak için sosyal medyayı çok aktif bir şekilde kullandım.

“Bağcılar'da rap müzik ünlü olmanın bir aracı olarak kullanılıyor”

Bağcılar ve Sulukule'de yapılan rap müziğin dilinde farklılıklar olduğunu söylüyorsunuz, bu farklılıklar neden ortaya çıkıyor?

Ben bu farklılığın temelde iki nedeni olduğunu gözlemledim. İlki şu: Sulukule'de yoğun bir kentsel dönüşüm vardı. Bağcılar'da da var ama orada insanların hayatına Sulukule'deki kadar girmiş değil, Sulukule'de ise aslında insanlar her gün yıkılmış binalara uyanıyorlardı. Ayrıca orada İstanbul'un birçok semtinden kentsel dönüşüme karşı mücadele eden insanların birleştiği bir atmosfer de vardı. 1950'lerden sonra Romanların Sulukule'ye yerleşmesiyle buraya özgü bir kültür ve aidiyet bağı da oluşmuştu. Bağcılar'da ise mekanla kurulan ilişki daha farklı, orada bu kadar yoğun bir aidiyet hissi yok. Bunun gibi nedenlerle Sulukule'de müziğin kendisi bir mücadele alanı haline gelmişti.

Bağcılar'da ise rap müzik yapmak daha çok para kazanmak üzerine kurulmuş bir şey. Hem Sulukule'de olduğu gibi bir bilinçlenme yok hem de rap müzik yapanların kendi aralarında da bir dayanışma yok. Örneğin tezimde bahsettiğim “Gece Gölgenin Rahatına Bak” isimli çok meşhur bir şarkı var. Bağcılar'daki gençlerin amacı da böyle bir şarkı yapayım YouTube'da çok dinlensin ve ünlü olup oradan gideyim şeklinde özetlenebilir. Dolayısıyla YouTube'da daha çok tıklanmak için zamanla rap müzikte kullanılan dil de ılımlaşıyor.

Bu noktada sosyal medyanın nasıl bir rolü var?

YouTube bu noktada Bağcılar'daki gençlerin kendi aralarında oluşabilecek potansiyel bir dayanışmanın kırılmasında çok önemli, çünkü oraya şarkı yüklemek, şarkının düzenlemesini yapmak, videoyu düzenlemek gibi işler bir teknik bilgi gerektiriyor. Bağcılar'da bunu yapabilen bir kişi vardı ve şarkı yapmak isteyenler ona gidiyordu. Diğerlerine de öğretmeyince zamanla oradaki rekabet yükseliyor ve dillerinin de kırılmasına neden oluyor. Zaten bu gençlerin eğitim eksikliği, suç oranının yüksek olması, fakirlik gibi sorunları var ve çoğu bir yandan bir yerlerde çalışıyor, sadece rap müzik yapmıyor. Bu nedenle bir şarkıyla popüler olup para kazanmanın onlar için kolay bir yöntem olarak görülmesi çok anlaşılabilir.

“Rap müziğin aynı zamanda yapılabilir olması çok önemli”

Türkiye tarihine baktığımızda arabesk müziğin de bir dönem çok popülerleştiği görülüyor, iki müzik türünün tüketilmesi açısından ne gibi farklılıklar olduğunu söyleyebilirsiniz?

Arabesk müzik aslında daha çok köyden kente göçmüş ve orada sıkışmış insanların dinlediği bir müzik türü olmuştu. İçerik olarak da daha bireysel temaların olduğunu görüyoruz. Sorunlarına veryansın ediyor ama bu noktada müziğe bir güç atfetmiyor. Rap müzik ise çok daha aktif. Bence insanların rap müziği sadece dinlemekle kalmayıp yapabiliyor olması da bu noktada çok önemli. Herkes güzel şarkı söyleyemeyebilir, ama herkes bir şekilde var olan altyapıları kullanarak rap müzik yapabilir. Yani müzik aracılığıyla kendi problemlerini yansıtırken bir yandan müziği icra ederek de güçlenmiş oluyorlar.